

R u v a

*Roman inedit, cu desene din cărți vechi
ale călătorilor străini prin Balcani ¹⁾*

VI

Anevoe puteam îndupleca pe Șodi să-și continue povestirea.

— Pe urmă, pe urmă ? întrebai de multe ori.

Ruva în adevăr ajunse la Bitolia, dar atunci eu nu mai eram, isprăvisem școala. Și unchiul Șodi strecura în vorbă impresiile sale din trecut, care trebuiau să fie într'o măsură și ale tânărului Ruva ; afară de anume lucruri ce i le împărtășise deadreptul acesta.

Clădirea joasă a școlii se împărția în dormitor și în clase așezate spre curtea largă, cu șirag de plopi la fund, însemnând curgerea unui pârâiaș. Neauzit aproape intra sub zidul împrejmuirii dintr'o grădină — așa de liniștită și ea, în voia buruenilor și spaimii izvorâte din faptul că la o parte își aveau colo niște derviși adăpost, cu chioșcul în formă de geamie. Din curte, un gang între dormitor și trapezărie, ducea la o intrare ascunsă pe unde trecea în școală părintele Faverian. Cu fața rumenă și cu rasa-i lungă, strânsă în cingătoare, de care atârna o cruciuliță, era mult iubit, nu atâta pentru franțuzeasca ce preda cât pentru istorisirile sale. Bucuroși îl întâmpinau elevii și la sfârșitul orii iarăș îl însoțiau, până la portiță, de unde îl petreceau cu ochii dealungul unei alei spre mănăstirea catolică din fund, având pe coperișul ei o morișcă de vânt și alte instrumente curioase, de care se minunau mult orașenii, cum se minunau de însăși persoana părintelui Faverian. Că fugea grăbit pe străzi, fără a se uita înlături ; și, odată ieșit pe câmp, aci înfigea un baston ascuțit în pământ, aci scormonia între pietre cu neabătută preocupare. Neștiutorii îl ocoliau, cică ar fi umblat după comori, însă elevii dornici alergau totdeauna la dânsul. Și câte nu le spunea ! De vechi neamuri ce-au hălăduit cândva prin aste locuri, de războaie duse între oștile romane și macedonene, de cetăți stinse ca Pelagonia ale căror urme se vedeau încă stăruitoare în frânturile de statui, în marmorele cu inscripții, grămădite lângă cimitirul creștinesc. Mai sus, urcând pașiștea, într'o firească îngrădire de sălcii țășnia un izvor în clocote ruginii ; iar de-acolo se deschidea încet o vale din basme : puțin te afundai și malurile parcă se împreunau în urmă, ciocnindu-se cap la cap, de nici păsările nu străbăteau pe tărâmul dimpotrivă, cu neumblate păduri prinse de suflul Peristérii.

Numele acestui munte era totdeauna tainic rostit în școală ; că avea în culme un lac vrăjit și din lac răsăria o stafie — aceeaș care se văzuse și în

Grámos undeva. Asemenea legende se împărtășiau adesea printre elevi, mai ales în ajunurile hodini-toare ale Duminicii. Strânși în grupuri se întrebau și de obiceiuri, de felul vieții, uimindu-se de atâtea asemănări.

Câțiva, deși veniți din locuri diferite, se găseau încă a fi și rude ; și, treptat își lămuriau faptul, prin aceea că stăruia într'înșii tradiția unui bogat oraș pustiit, din care strămoșii se bejenăriseră — parte

P i n d u l

(Prin Macedonia spre Lacurile Albaniei de Mary Adelaide Walker, Londra, 1864)

ici, parte colo, în ferite colțuri de munți, ducându-și mai departe rosturile păstorești. Unii, însă, nu vroiră a mai osteni, spre a li se călca munca în picioare : ajunși unde-i zice La Valea Caldă în Pind — o vale acoperită de codri grei, trecură mai sus, de-și așezară icoana Sfântului Gheorghe ce o purtau cu dânșii, în altar de piatră o puseră și, de-acum încolo, se rugau :

„Mare Sfinte Gheorghe, ia-ne sub paza ta, ajută-ne, și-ți vom aduce și noi miei din cei mai grași !”

Apoi se lăsau în jos. Turme și cirezi câte întâlneau, le împingeau deavalma spre Valea Caldă, unde li se pierdeau urmele. Și la întoarcere, aveau loc petreceri la toartă dinaintea Sfântului, cântece

¹⁾ v. „Boabe de Grâu“, Anul II, N-rul 1.

și jocuri și jertfe aduse, al căror număr atârna de izbânda prăzii.

Ci, dincotro să fi fost elevii, unul din coastele Adriaticei, altul din Rodope ori din Tesalia — afară de mici osebiri în vorbă și port, Ruva simția că erau toți de aceeași ginte, nepierduți în apele neamurilor înconjurătoare, curgând și ele aparte, fiecare în albia sa : Grecii iuți, Albanezii fudui, Slavii dârji, Turcii nepăsători, pentru limba cărora dobândise Ruva o neînțeleasă înclinare. O auzise în câmpia din Vizanscu, pe unde-l purtase tată-său, cât și pe străzile Bitoliei. Și odată, rămas singur, prin tăcerea înoptării ce dedea murmur pârâului sub plopi, îl ajunse de peste zidul curții glasul unui hoga : cânta ruga credinții sale în chemări melo-

Vale Tesaliană

(Călătoriile în Insulele Ionice, Albania și Tesalia de Henry Holland, Londra 1819)

dioase. Regulat apoi luase deprinderea într'anume ore să-l aștepte pe acelaș cântăreț ; urmăria cu plăcere crescândă târăgănarea înflorită a cuvintelor, fără să le fi putut înțelege. De atunci, însă, în clasa de turcește a lui Ali Efendi el era întâiul și în nimic alta nu punea atâta tragere de inimă iar Dumini-cile și sărbătorile începu a umbla deadreapta râului Dragó, unde se aflau câteva moschei și cafecele retrase în umbra platanilor. Se lua în vorbă cu scribii publici, cu talmăcitorii Coranului, așezați pe rogojini dinaintea măsuțelor sculptate, și căuta să prindă tot mai mult din taina graiului și caracterelor în chip de migăloase broderii. Pe urmă s'a mai întâmplat ceva. În anul al patrulea, către sfârșite, sosi în oraș o trupă de fete — întâia pomenită vreodată, cât băeții prinseră a șopti ca de un eveniment nespus de atrăgător, căruia nu s'ar fi putut împotrivi. Ruva porni și el tiptil într'o noapte la teatru. Iși luă nerăbdător locul. Dintre luxoase draperii la un timp răsăriră o seamă de tinere, pășiră în lumină ; plăcerii neînchipuite a surprinderii se adăuga mlădierea corpurilor, ispita gesturilor, zâm-

betul buzelor, strălucirea ochilor, și în deosebi căntecele turcești — răsunătoare de patimi îndepărtate unele rupte în oftaturi, altele urcând spre nesfârșite năzuințe. Ruva se simți de tot covârșit. Mult vreme îl urmăriră crâmpee din ariile acelea, îi tre săriră fără voie în suflet, până ce cu apropierea veralte griji de plecare acasă îl cuceriseră. Că, pe und s'o fi găsit, familia sa și ale multora din elevi s'pregăteau de suire la munte ; întâi turmele, apoi caravanele cu întârzieri pe drumuri, cu lungi popasuri la nămiezi și purcederi iarăș pe îndelete în răcoarea dimineților și serilor. Câte un chirigiu se abătea și prin Bitolia să iea pe băeți ; încât lume din oraș se trezia uimită dinaintea șiragului de călătreceau încărcăți din școală, cu velințe colorate

Pod peste Dragór

(Prin Macedonia spre Lacurile Albaniei de Mary Adelaide Walker, Londra, 1864)

legănându-se înainte ca niște straturi de flori mișcătoare. Ruva mergea o bucată de drum în tovărășie iar dela o răscruce o lua în sus prin Clisura, unde în patru ani dearândul se întâlnea și vorbea cu Șodi

VII

Apoi o vreme nu se știuse nimic de Ruva, și pe neașteptate într'o seară veni la Șodi, care aproape să nu-l recunoască, așa era de schimbat — în pragul bărbăției acum. Purta nădragi strâmți și sub haină o jiletcă neagră de catifea cu lănțug argintiu și mărunț împletit, sclipind dealatul pieptului. Ca răspuns mirării lui Șodi, începu Ruva deodată a spune cum într'o vacanță găsisese la întoarcere satul din Vizanscu prăpădit ; numai vântul bătea prin tufișurile de jnepeni. Ce era să facă ? Merse în căutarea părinților spre cuprinsurile Egeii, unde colabora deobicei cu turmele ; și colo întâmplarea scoase înainte pe Sdrula...

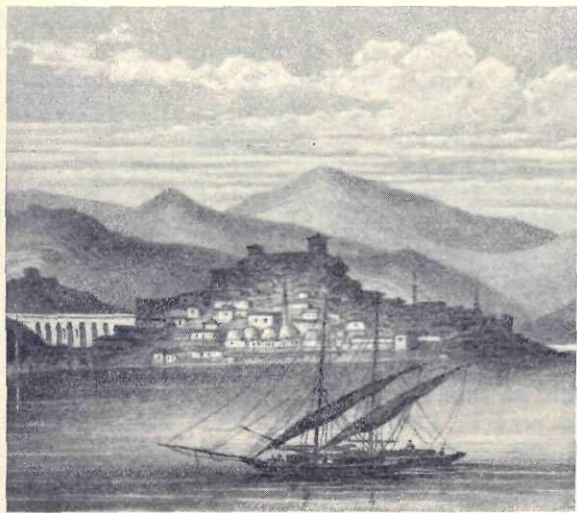
— Care Sdrula ? întrepruse Șodi.

— Acela ce se cheamă și Hagi-Sdrula. Ne-am

intovărășit la treburi un timp. Și-am luat înțelegere să-l aștept aci, are să pice și el încurând.

Șodi încruntă din sprâncene, fără a mai zice nimic. Iși amintea de Hagi-Sdrula. Aflase din auzite, că era din partea locului, că plecase în străini, că se îmbogățise printr'un negoț oarecare — ce anume și pe unde, nimeni n'ar fi putut lămuri; după împrejurări omul fusese văzut când în Cavala, când în Sтамbul, când în Chidonéaua Anatoliei, ba într'un rând ar fi ajuns și până la Ierusalim, de unde și adaosul numelui său de Hagi — Hagi-Sdrula.

Toate bune, însă acum întoarcerea și întâlnirea-i cu Ruva nu le înțelegea nici pe departe Șodi. Și-i se părură și mai stranii în clipa înfățișării lor împreună. Ce apropieri, ce înrudiri sufletești ar fi

Cavala

(Prin Macedonia spre Lacurile Albaniei de Mary Adelaide Walker, Londra, 1864)

fost între două ființe așa de osebite? Ruva subțiratic și svelt, sprinten la mișcări, abia călca jos în mersu-i, și sfios de se roșia foarte lesne; pe când Hagi-Sdrula mai vârstnic, mai greoiu, cu mustățile pierdute în barba corbie ce scotea mai intens la iveală paloarea obrazului; apoi lăudăros și vorbăreț să închiege apele. Când întârziaseră la sfat în seara dintâi, plosca de rachiu înainte-le, numai gura acestuia răsăria neobosită. Iar Șodi, intrigat, se uita la amândoi și-i urmăria cu luare-aminte să prindă ceva din rostul tovărășiei lor. Incotro va fi tinzând? Hagi-Sdrula pomeni doar în treacăt de o boală a sa, de prescripția doctorului a trăi cât mai îndelungat la munte, de vânătorile ce avea să întreprindă cu Ruva și cu alții...

„Sunt urși, nu? Mulți urși în pădurile noastre”.

Și fără șir, aproape din senin, trecu la ceace părea să-l fi preocupat, să-i fi stăpânit cu adevărat gândurile:

— Chivazim Efendi, Mudiurul, e aici. Ne-am întâlnit. Câtă bucurie din parte-mi! Ci el până să-și amintiască...

— Cum? L-ai cunoscut? întrebă Șodi.

— Intr'o noapte, pe mare, dela Sтамbul în Sărână... Un prietin mi-a spus: „Cu acelaș vapor pleacă și Chiazim Efendi. E trimis Mudiur la noi — mic și oacheș, cu giubeaua neagră”. Nu mi-a fost greu să-l caut. Pe covertă, sub pânza ridicată în chip de cort, ședea Chiazim Efendi. Alături fii-că-sa, cum îi zice...

— Marsiné!

— Da, mi s'a părut atunci așa de ciudat numele: Marsiné! Pânza flăpăia de vânt, parcă sburam. Marsiné cetia lui Chiazim Efendi dintr'o carte. Vocea ei — un cântec, un cântec auzit în vis... Și frumusețea cea! Deși o copilă încă. M'am uitat lung Am gândit: câte inimi n'au să ofteze după ea...

Vorbia tare, despărțind iute și scurt frazele. Și-ar fi urmat așa înainte, dacă Ruva nu s'ar fi sculat în picioare:

„E târziu, nu?” făcu el, neliniștit și cu o nuanță de tremur în glas.

VIII

Peste câteva zile într'o Sâmbătă muzici răsunară pe străzi, parcă din colțuri numeroase, deși numai un taraf de lăutari umbla, se opria din loc în loc, și un băiat intra prin case, grăind: „Petre Dogă își insoară mâine băiatul și vă roagă să poftiți la nuntă”. În satele retrase de munte o asemenea ceremonie era prilej de petrecere obștească, încât a doua zi grupuri întregi răsăriau cântând — ba din partea nașului, ba din partea miresei, și împreună treceau în alaiu măreț spre casa lui Dogă, pe acoperișul căreia se arăta vederii o creangă stufoasă, curând tăiată din inima pădurii. Iar înăuntru bărbați și femei, rude mai de-aproape, cu lungi șorțuri albe până la gât, aduceau băuturi oaspeților; aceștia ciocniau din pahare, își dădeau urări laolaltă; în vreme ce de o parte, așezat turcește pe Divan, Șodi vorbea lui Hagi-Sdrula și lui Ruva: „Mă bucur că v'am făcut să veniți... De când sunteți plecați, poate veți fi uitat de o nuntă la noi. Iacă se apropie! Auziți, cum îi cântă miresei de bun sosît, cu pâine și sare o primesc, și când suie acum îi dau capul de cămin de trei ori, apoi rupe ea cu degetele un firicel roșu, pe care-l înghite mirele în tăcere...”

— Câte alea, făcu Sdrula, pentru-o înșurătoare...

— Firește, o înșurătoare nu înseamnă mult ajutare, oamenii se leagă și se desleagă lesne; dar aici odată își pune cineva cununile și formele se țin, dacă se uită vreuna, atunci nu-i a bine.

— Știu, stărui Sdrula, că lumea nu prea cugetă. Orbește urmează ce li-a rămas din părinți. Să le citească popa; să le schimbe inecele; să bea dintr'acelaș potir! Mi-aduc aminte de o întâmplare...

În clipa ceea glasuri mlădioase pătrunseră defafară. Toți dimprejur tăcură, grămădindu-se la ferești. Jos în băutura casei, fetele se înlănțuiseră de mâini, porniseră dansul — mireasa 'n frunte. Lin călcau, urmând ritmului unui cântec nesfârșit de

trist, plămădit în lacrimi și în cuvinte neînțelese, cu însemnătatea de ritual străvechiu :

„Santi-munte, rozmarin...”

Șodi ofta :

— Cântă tinerete la un loc! Rar întâlnești așa ceva... de sărbători sau la nunți. Uită și pe fata Mudiurului, pe Marsiné!

Ruva tresări și privi țintă pe Hagi-Sdrula. Il auzi deodată, întrebând pe Șodi :

— Unde-i ?

— Colo, a patra la rând, în ilicul cu mâneci largi. Afară de acest ilic, brodat luxos în fir, Marsiné arăta ca toate celelalte : o garoafă în părul negru, rochia de atlas prinsă în zaua cu paftale. Întâi n'ai fi osebit-o dintre tovarășe, însă, când întoarse capul, obrazu-i de un alb perlat și ochii molatic ridicați din umbra lor ispititoare spuneau într'un fel de obârșia îndepărtată. Sdrula începu :

„N'am spus eu ? Hagi-Sdrula nu se 'nșeală. Încă de pe vapor. Ceeace se ghicia numai, e acum în plină răsărire. Buzele, sânii, trupul întreg — un giuvaer fără preț! Din „O mie-și-una de Nopti”, din acelea ținute sub pază, între ziduri și porți fericate cu nouă chei...”

Șodi întrerupse :

„Ai vrut adineaori să povestești de o întâmplare”. Sdrula stătu puțin. Înțelese și el, că trebuia să iea altă vorbă :

„Hei, da... Înainte să plec în străini. M'a găsit odată noaptea prin Saraghiol. Și-am tras la un han — vechiu han : curtea largă, jur-împrejur tinde, la dreapta o locandă. Și pe cine să întâlnesc ? Pe amicul Tonda. Ședea pierdut, cu capul între mâini, privind în gol :

— Ce ți-este ?

— Nu mă întreba, se căină dânsul. Și peste un timp : „De vrei să știi, am cu mine o fată. Sus în odae. O iubesc de mult. Am răpît-o de-acasă. Am fugit cu ea ; și, ajunși aci, odată s'a pornit pe vaete, că nu merge pas înainte, că se omoară, dacă nu-î chip să ne cununăm întâi. Și-mi bat eu capul și mă frământ, de unde un popă în acest Saraghiol ticsit numai de sate turcești ?”

După o lungă tăcere, nu înțeleg cum, mi-a venit un gând ciudat, de care am răs eu-însumi. I-am zis :

— Du-te și spune-i, c'ai aflat de o mănăstire în apropiere și-ai să aduci pe stareț.

— Și apoi ? Ce-i cu asta ?

— Starețul îs eu. Eu vă însor.

Astfel a și fost. Am căutat să par cât mai mult a stareț. Am luat o carte și le-am mormăit pe de rost frânturi din ce auzisem la nunți. Trecură la mijloc doi ani, când am dat iarăș de Tonda, vesel, fericit. Ii mergea strună. De față și femeea. Gândiam să nu mă recunoască. Ba, de unde... Nici că a bănuț vreodată. Și el dece era s'o mai turbure cu măr-turisirea ?”

Ruva nu lua defel aminte vorba lui Hagi-Sdrula. Iși reveni el din fiorul surprinderii ce-l avu dinain-

tea lui Marsine ; totuș, cum sfârși dânsul, se strecură pe ușă de plecă singur, tăcut, dus pe gânduri.

IX

Fără s'o fi văzut încă, numai din cuvintele ce aruncase Hagi-Sdrula despre Marsiné, se simțise așa de neliniștit Ruva. Și cum s'au fost îmbinat lucrurile ! Săl- găsească pe Hagi-Sdrula, să vină aci și să șeadă tocmai în catul de sus al lui Șodi, vecin cu dânsa ; că una din ferești privia deadreptul spre curtea lui Marsiné. Odată i-a cules nesățios și timbrul glasului într'o îngânare de melodie ; parcă ar fi răsunit în chiar sufletul său, cuprinzând tot misterul cântecelor auzite cândva la teatru. Apoi înclinările sale pentru cele turcești... Accentele graiului bogat, moscheile pașnice, chemările prelungi de rugă — îl copleșiseră de nelămurite năzuințe ce se intrupau acum în Marsiné. Nu era ceva predestinat ? Față de tatăl fetei căpătase dintru început mare simpatie. „Așa de bun și de blajin !” zicea el. Din partea-i Chiazim Efendi îl întâmpina mai totdeauna :

„Ieși, mireasă, din dulap !...”

Gluma era în legătură cu o întâmplare din școală ce i-o povestise Ruva și-i se păruse lui așa de poznașă. Profesor de turcește îl avea Ruva pe Ali Efendi, gras și rotund la față și vesel — nu s'ar fi supărat niciodată și pentru nimic în lume. Deși elevii nu învățau. Mai ales era unul cam haihui, înalt și slab, pe care Ali Efendi, după o expresie turcească, l-a poreclit Lungul-prost. Odată acesta știind că avea să fie ascultat, s'a vârat înaintea lecției într'un dulap dindosul catedrei. Și, cum a intrat Ali Efendi, elevii au prins a fredona în cor :

„Ieși, mireasă, din dulap !...”

Iar bietul Ali Efendi, care nu pricepea nimic, se uita împrejur, și fără voe repeta și el :

„Ieși, mireasă, din dulap !...”

Apoi, luându-se după semne, a deschis dulapul și Lungul-prost cât era el de lung și de prost, a răsărit dinlăuntru cu un zâmbet năuc pe toată fața, încât profesor și elevi s'au pornit pe hohote de răs.

— Dar nu înțeleg, făcu Mudiurul, dece tocmai : „Ieși, mireasă, din dulap !...”

— Apoi, Chiazim Efendi, aici în partea locului e un obicei. Când nuntașii purced să aducă pe mireasă de-acasă, iute se ascunde ea, și nuntașii o caută și răscolesc și-i cântă mereu un cântec, începând : „Ieși, mireasă, din dulap !...” Vorba e mai mult s'o fure pe mireasă ; și încă pe tot ce pun mâna nuntașii : talgere, pahare, linguri, furculițe și altele, au dreptul să le fure odată cu mireasa.

Mudiurul făcea haz și râdea din suflet : „Să fure linguri și furculițe odată cu mireasa... Asta-mi place, vezi...”

„Ieși, mireasă, din dulap !...”

De neam arab, Chiazim Efendi crescuse în Scutari. Un unchiu al său, dregător la Poartă, îi propuse într'o vreme locul de Mudiur în Clisura —

un sat pe culmile Macedoniei, de care nici că auzise. Negreșit, stătuse la îndoială. Și câteva zile umblând stingher la mare, desbătând cu sine-însuși, privia fără voie și bărcile în trecere ; cum purtau așale de-alungul Bosforului cadâne sub strălucirea de văluri și cum, ajunse colo, unde-și cotiau intrarea în Cornul-de-Aur, lăsau neclintit la stânga, mai spre țărmul anatolic, un ostrov — un mic ostrov-cetățue. De câte ori nu-l zărise încă din copilărie ! Dar nicicând nu-și oprise gândul asupra rostului, asupra poveștii întemeerii sale, care lua acuma un înțeles profund.

Scutari

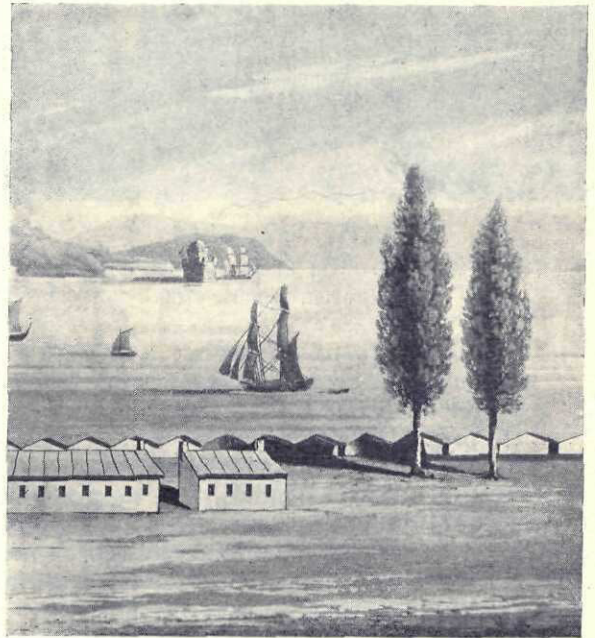
(Călătorii la și din Constantinopol de Capt. Charles Colville Frankland, Londra, 1829)

Ci-că un pașă avea un vlăstar unic de fată. O sorbia din ochi și tremura în fiecare clipă pentru soarta ei. Și de mare grijă, unde nu chemă odată pe un vestit zodier. Aista, dupăce iscodi cât iscodi viitorul, rămase cu buzele strâns lipite. Numai constrâns, pregetă el să vorbiască ; și atunci, în șoapte neguroase, că pe fată ar fi pascănd-o nenorocul, că la anume vârstă ar fi găsind-o un sfârșit năprasnic. Pașa se cătrăni de mânios. Și l-ar fi omorât pe zodier, dacă nu și-ar fi luat seama. Hotărî, în schimb, a ocoli primejdia ; și dădu poruncă a-i ridica acel ostrov-adăpost — un cuib de ziduri închise, în care o puse pe fată. De unde i-ar fi venit răul ? Jur-împrejur întinsul mării. Nimeni nu intra, afară de pașă și de o strajă încercată. Ci vezi, aducându-i-se într'o zi un paneraș cu struguri, dintre ciorchini de chihlibar se ivi și moartea în chipul unui șearpe veninos.

„De ce ți-e scris, nu scapi !” își mărturisise Chiazim Efendi. De-ar fi ținut-o ici pe Marsiné ori de-ar fi luat-o departe, tot una. Și, cum avuse nefericirea să-și piardă soția — spre a mai schimba și a-și mai risipi din gândurile triste, decisese de plecare.

Așa se nimeri el acuma la Clisura, între oameni străini, de alte credințe, tradiții și apucături, cari

totuș, îl primiră binevoitori, temenindu-i-se de câte ori îl întâlneau pe drum, însoțit mai totdeauna de Iusuf arnăutul, cumpănit și el, nelăudăros, cu pistolu-i ascuns în seleaf. După o vreme s'ar fi putut scuti de paza lui Iusuf. Inimile erau câștigate. Mai toți aflaseră câte ceva despre viața, trecutu-i și pierderea încercată ; și căutau înțelegători, prietenoși la acest Mudiur simplu, fără dorința impunerii voite, în preajma căruia seriozitatea feței brune și negrul îmbrăcăminteii zămisliu atâta melancolie, luminată când și când de un zâmbet — zâmbet pricinuit de gândul fiicei sale, știind-o alături, tânără,

Ostrovul-cetățue

(Călătorii la și din Constantinopol de Capt. Charles Colville Frankland, Londra, 1829)

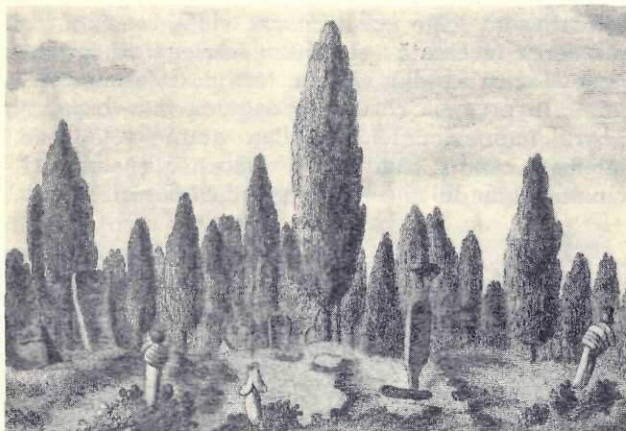
infloritoare, leită imaginea soției pierdute și neuitate. Unii ca Sdrula glumiau pe seama acestei iubiri credincioase, după moarte : „Ți-ai găsit ! Turcii iau câte femei vor. Se duce una, rămân altelé...” Sdrula încă prinsese ceva dintr'o bucată de proslăvire amoroasă multifemenină și se puse a o repeta lui Chiazim Efendi :

*Nenorocire-i să te-oprești
Doar la o singură femeie,
Și să renunți de tot plăcerii
Necontenitelor schimbări...*

„Da, grăi Mudiurul cu blândețe, îs versurile lui Nabi și sună mai departe :

*Imită luna 'n mersu-i schimbăcios
Și schimbă-ți patu 'n orice noapte,
Și 'n orice crâng gătește-ți cuib
Și 'n orice loc o casă ; și bea
Și bea din șipotele toate
Și nu te mărgini tu numai
Dintr'un izvor să bei !*

Frumos, nu ? Dar e adevărat ? Oare, se poate ? Turcii, ziceți voi, așa is Turcii... N'avem și noi suflet ? Iacă un alt poet, Abdul-Hak-Hamid, și-a pierdut tovarășa ; și din adâncă desnađejde a scris :

Cimitir Turcesc

O călătorie prin Crimeea la Constantinopol, de Elizabeth Lady Craven, Londra 1789

*Deabia în groapă au pus-o,
Și am pornit urcând pe munte,
Să cer lui Dumnezeu cuvânt
De pricina izbirii-aceste,
Dar nici-un glas nu mi-a răspuns...*

Și Mudiurul tăcu pe gânduri. I se năzăria colo departe o gură de liman asiatic, așa de calm, scădat în soare — drumul suitor între colnici, un pod arcuit sub frunzișuri, și sus pâlcul de chiparoși însemnând locul cimitirului.

X

Marsiné fusese lăsată a urma datinei satului. Aci fetele anevoe se arătau, de zile mari ori într'amurgite, strecurându-se la fântâni ; iar dacă se adunau mai multe în pragul porții a-și spune de-ale inimei, odată se risipeau la sosirea vreunui tânăr ca niște potârniche speriate. Incât nici Ruva nu putea s'o vadă pe Marsiné. Totuși, ariile turcești din școală îi răsuna acum în minte tot mai turburătoare, parcă vorbeau numai de ea, de Marsiné ; și numele acesta și-l murmura el singur extatic și mângâios, ca pe un descântec ce i-ar fi trezit aveau înainte chipul și glasul ei, sorbindu-*e* frumusețea, închizându-le în suflet, fără a se Jestăinui la nimeni. Dar, întâlnind pe Sdrula, nu odată avu simțământul, că și gândurile istuia umblau într'acolo ; tăcerile între dânșii erau oarecum pline de Marsiné ; altfel, de unde i-ar fi venit într'un rând lui Sdrula :

„Incă dela nuntă, n'am dat cu orhii de ea. Stă ici la doi pași. Ai crede-o totuș în stele. N'am ghicit eu ? Din „O Mie și una de Nopti” ieșită...”

Sosirea lui Chiazim Efendi puse capăt vorbeii. Domol ca în alte seri Mudiurul făcu o temenea și

se apropiă de Ruva ; din casă ieși atunci și unchiul Șodi, cu plosca de rachiu în mână — strânși astfel împreună, întinseră o rogojină și rămaseră la taifas pe estrada grădinii. În lăsatul nopții plopul uriaș dealături se simțea fremătând din frunzișul fără odihnă. Când și când caravane băteau caldarâmul înaintea porții, suiau târgul și, cârmind la dreapta, se iveau înșiruite pe drum. Și, după zvoana tălângilor, ghiciau ale cui sunt : Belu, Pencu, Sideri — erau nume de chirigii ce reveneau într'una.

„Acum o iau spre Adriatica, zicea Șodi. Și puțini cai le-au rămas. Altădată porneau cu lunși caravane, și săptămâni dearândul, până la Pesta și Viena, și mai încolo. Inșă, de cum a huruit trenul jos în câmp... Câte schimbări n'a adus și n'a grăbit el ! Nu-s mai mult ca cincizeci de ani, tata își aducea încă aminte, când bărbații purtau cialmale și se rădeau la cap, lăsându-și numai un moș în creștet ; femeile umblau în sarici groase de șiac, tivite cu găitan roșu pe de margini ; iar fereștile caselor erau lipite cu hârtie unsuroasă, în loc de geamuri. Astăzi avem sticlă de Veneția, și mătăsării fine ca pânza de păianjen, și scumpeturi, câte vrei ; și ajungem în Sărună după nouă ore de drum, în vreme ce puneam înainte zile și nopți, zile și nopți... Hei, dar suntem oare mai fericiți ? Ne-am schimbat și firea ? Nu-i aceeaș răutate și vrajbă împrejur ? Iată...”

Șodi arăta sus, în partea unde scăpătând chervanele, incremenia limpede linia coastei, cât deosebeai și o piatră de monument :

„Groapa lui Musă ! Un trimis al Padișahului a fost năpustit de hoți și paznicul Musă și-a dat viața, acoperindu-i fuga ; pe locul căzut, i s'a ridicat și mormântul ce-i poartă numele”.

Chiazim Efendi merse cu gândul ! Iusuf al său ; il cântări scurt : purtările, ochi așeri, neșovăitori, toate il asigurau, că n'ar fi stând mai prejos în credință. Se scutură totuș înfiorat de câte primejdii, de câte vrăjmășii bântuiau împrejurimile. Intrebă :

— Zici, un trimis al Padișahului ?

— Da, venind cu Musă dinspre Căstür.

— Și hoți să fi fost ori vreo trupă de răzvrățiți ?

— Cine știe.. Pândeau la Bogaz. Jar ei au ocolit ; și-ar fi scăpat, de nu zăboveau la Trei-Fântâni.

Spre a da poate alt curs vorbirii, se amestecă Ruva :

— Pomenind de Trei-Fântâni.. s au găsit numeroase urme de urși, lângă pădure'n jos, către apă.

— Atunci, grăi Sdrula, să grăbim cu vânătoarea. In câteva zile. O luăm din partea cealaltă. Treceam la Trei-Fântâni. Străbatem codrul și coborâm seara prin Valea-Seacă.

— Cum ? întrepruse Șodi. Seara prin Valea-Seacă, unde umblă vrăjitoarele ?

— Tocmai de aceea. Vom avea noroc să prindem pe vreuna.

(Urmează)

MARCU BEZA